

bekendmaking verstandig? Van Starckenborgh zond haar op 8 mei een telegrafisch advies¹, dat hij samen met van Kleffens had opgesteld, waaruit bleek dat zij niet anders verwachtten dan dat de door de *Gapi* uitgeoefende druk zou worden opgevoerd²:

'Binnenlandse politieke situatie ondanks sterke hervormingsdrang van grote groepen, waarbij inheemse eisen verst gaan, niet zorgwekkend doch kan op lange termijn moeilijk worden. Voortzetting beleid van afwijzing hervormingen tot oorlogseinde, indien althans niet van onverwacht lange duur, door ons als mogelijk en bepaald wenselijk erkend. Opneming vooruitzicht in Uwer Majesteits voorgenomen rede 10 mei (aan minister van koloniën nog onbekend) en aankondiging conferentie bij aanvang Volksraadszitting zullen mijns inziens enige voldoening geven.'

Inzake Indië en de West zei de koningin op 10 mei '41:

'Zeide ik tot Nederland in mijn radiorede van 20 maart, dat het mijn voornemen is, ruime gelegenheid te scheppen om wensen en opvattingen te mijner kennis te brengen inzake de aanpassing van ons staatsbestel in Nederland aan de veranderde omstandigheden, thans zeg ik tot het gehele rijk dat het mijn bedoeling is, dit beginsel eveneens toe te passen met betrekking tot de aanpassing van de structuur der overzeese gebiedsdelen en de bepaling van hun plaats in het koninkrijk overeenkomstig de gewijzigde omstandigheden, waarbij ik dus eveneens bereid zal zijn om van verlangens en opvattingen der betrokkenen kennis te nemen en deze aandachtig te overwegen.'³

Vervolgens werd van Starckenborgh gemachtigd, namens de koningin op maandag 16 juni de naoorlogse rijksconferentie aan te kondigen. Hij zei bij die gelegenheid dat de regering 'voornemens (was)⁴, terstond na de bevrijding van het moederland de aanpassing van de structuur van het koninkrijk aan de eis der tijden tot een programmapunt te maken, waarbij het inwendig staatkundig bestel der overzeese gebiedsdelen een integreerend deel van dit programma (zou) uitmaken' – ter advisering van 'de Kroon' zou dan 'een conferentie van vooraanstaande personen uit de

¹ Tekst in Collectie van Kleffens (RvO). ² Er was met dit advies haast en wij vermoeden dat Welter zich op de dag waarop het werd opgesteld, niet in Batavia of Buitenzorg bevond. ³ Radio Oranje, 10 mei 1941. ⁴ De koningin en Gerbrandy hadden van Starckenborgh geïnstrueerd te zeggen: 'overweegt'; hij adviseerde (en dit werd goedgekeurd), 'het woord 'overwegen' . . . te vervangen door 'voornemens zijn'. Hierdoor wordt de gebondenheid aan uitspraak niet groter doch het effect bepaald gunstiger.' (telegram, 31 mei 1941, van van Starckenborgh aan Gerbrandy in van der Wal: *Volksraad*, dl. II, p. 604)